

Att översätta från färöiska

av [Joakim Lilljegen](#). Denna text finns också tillgänglig hos [Samfundet Sverige-Färöarna](#).

Under det senaste året har jag på spårvagnen till och från jobbet knåpat med att översätta en färöisk novellsamling. Det är Ingun Christensens *Skuggamyndir*, utgiven av [Bókadeild Føroya Lærarafelags](#) 2015, som jag hittade på fjolårets bokmessa i Göteborg. Den hade aldrig tidigare blivit översatt, så jag såg det som ett roligt och utmanande projekt att prova på att introducera boken för en skandinavisk publik, samtidigt som jag fick tillfälle att damma av och fördjupa mina kunskaper i färöiska.

Skuggamyndir, eller *Skuggbilder* som jag kallar den på svenska, består av nio noveller som alla utspelar sig i en buss under morgonrusningen (spårvagnen har därför varit en passande arbetsmiljö). Varje novell följer en passagerare på bussen och läsaren får ta del av den personens handlingar och tankar. Alla nio berättelserna överlappar och vävs in i varandra på olika sätt och händelser i en novell kommer i en helt annan dager i en annan novell. Ingen människa är en ö, som John Donne predikade, och detta gäller även för dessa färöingar där de åker buss på sin arkipelag en tidig och regnig morgon i Nordatlanten.

Färöiska kan verka både bekant och främmande på samma gång. Som svensk känner man spontant igen en hel del ord i detta västnordiska språk, men desto fler känner man inte igen, så för att verkligen förstå språket krävs det att man antingen studerar det eller vistas en längre tid där det talas.

Nordkurs

Min ingång till färöiska gick via Island. Efter gymnasiet i Umeå flyttade jag till Reykjavík där jag jobbade och pluggade i två år och lärde mig isländska. Ett halvår efter återvändandet till Sverige, sommaren 2008, for jag till Tórshavn på [Nordkurs](#), tre veckors studier i färöiska språket och litteraturen. Även om isländska och färöiska inte är ömsesidigt förståeliga, ligger de språken ändå närmare varandra än svenska och färöiska. Särskilt i skrift har de två språken stora likheter (som tyvärr upphör när färingarna börjar prata).

Nordkurs på Fróðskaparsetur Føroya, juni 2008, där vi var 26 studenter från Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige som studerade färöiska. Längst fram sitter läraren Jógvan í Lon Jacobsen och i bakgrunden i vit tröja står jag.
Foto: [Birgir Kruse](#).

Litteratur- och språkintresserad har jag alltid varit. Redan hösten 2007, då jag hade ett nästan oförskämt lugnt och trivsamt extraknäck på en liten gosedjursaffär i Reykjavík, började jag skissa på en översättning av Erik den rödes saga när det var tomt på kunder i lokalen. Några år senare, när jag läste en kvällskurs i isländska vid Göteborgs universitet, visade jag utkastet för min lärare Kristinn Jóhannesson för att be om hjälp med några fornnordiska frågetecken jag inte lyckats räta ut på egen hand. Det visade sig då att Kristinn var en av redaktörerna i ett projekt där samtliga islänningasagor skulle översättas till svenska och jag blev involverad i det arbetet. Vid den tidpunkten hade Erik den rödes saga redan översatts inom ramen för det projektet, men jag fick istället ansvaret för nio tåtar, medeltida noveller, som 2014 kom att ges ut i ett fembandsverk av [Saga förlag](#).

Arbetet med dessa tåtar gav blodad tand till att nu senare fortsätta med moderna färöiska noveller. Formatet med noveller är tacksamt att ägna sig åt, inte lika överväldigande som att ta sig an en hel roman. Sedan har det varit enklare att översätta ett nutida språk som beskriver moderna förhållanden än att jobba med fornländska texter om medeltida fenomen. Till exempel talas det om "månadskortet" (*mánaðarkortið*) i en av novellerna i *Skuggbilder* och det är ju ett koncept som vi alla känner igen ('en biljett för att få åka buss i 30 dagar'), men för folk som lever om hundra eller tusen år kanske det inte är lika självklart.

På motsatt sätt talas det i en av tåtarna om "viteshornet" (*vítishornið*), något som jag fortfarande inte riktigt begripit vad det innebär. Huvudpersonen Halldór "blev bötfälld tillsammans med flera andra män och tvingades sitta i halmen under dagen och skulle dricka

ur viteshornet”, något han bestämt vägrade. Så det verkar ju vara något slags förnedrande straff, men exakt vad det innebar att 'dricka ur viteshornet' är inte lätt att veta ett årtusende senare när många sociala och juridiska koncept fallit i glömska.

Ordböcker

En annan skillnad är att om det är något man verkligen inte förstår i en modern text och inte heller lyckas reda ut med hjälp av ordböcker, kan man som sista utväg kontakta författaren och fråga vad hon eller han egentligen menade. Exempelvis förklarade Ingun det färöiska slangordet *droyur* för mig ('besvärlig, tröttsam, dryg'). Att mejla dem som skrev ned islänningasagorna och fråga vad de menade med olika formuleringar låter sig ju däremot inte göras ens när man vet namnet på skribenten.

Ordboksbeståndet mellan svenska och färöiska är minst sagt begränsat. Den enda tryckta ordboken är Ebba Lindbergs och Birgitta Hylins [Färöord](#), utgiven av Samfundet Sverige-Färöarna 1984. På nätet saknas färöiska bland Googles översättningstjänster, något som Färöarnas turistbyrå valt att uppmärksamma med sin kampanj [Faroe Islands Translate](#).

Nätordboken [Islex](#) har däremot både svenska och färöiska som målspråk, så den kan användas till att översätta mellan de båda språken via de isländska uppslagsorden (även danska, finska och norska återfinns där som målspråk). Det pågår också ett mycket lovvärt projekt med att skapa en ny färöisk-svensk och svensk-färöisk [nätordbok](#). Annars får man vända sig till enspråkigt färöiska ordböcker eller sådana som översätter till danska eller engelska och sådana finns det fler av, till exempel [Sprotins nätordböcker](#).

Utan tidspress

I ett tidigt skede kontaktade jag det färöiska förlaget och författaren Ingun som båda tyckte att översättningen var ett bra initiativ. De kunde också meddela att något liknande översättningsprojekt inte hade inletts med *Skuggamyndir* (det skulle ju varit onödigt annars att fortsätta med en text som någon annan redan börjat översätta).

Ändå börjar jag så smått inse att jag trots allt börjat i fel ände. Vanligtvis börjar det ju med att ett svenskt förlag vill ge ut en utländsk bok och därför kontrakterar en översättare. Istället står jag nu med ett översatt manuskript som ingen har bett om. Å andra sidan är det kanske sådana lite okonventionella metoder som krävs för att lyfta fram färöisk litteratur på den svenska marknaden. I KB:s bibliotekskatalog [Libris](#) återfinns sammanlagt endast 29 titlar på svenska som översatts från färöiska. I snitt blir det bara en färöisk utgivning på svenska vart tredje år sedan den äldsta titeln (*Berättelsen om Högni* av Heðin Brú som gavs ut 1939).

En annan fördel med sådana här initiativ som hobbyöversättare är att man får jobba enbart med texter man själv tycker om. Dessutom slipper man helt att arbeta under tidspress, utan pysslar med texterna när man själv har tid och lust. Det kan å andra sidan också vara en nackdel, då projekten lätt kan rinna ut i sanden. Till exempel började jag år 2012 att skissa på en översättning av Jón lærði Guðmundssons *Sönn frásaga af spanskra manna skipbrotum og slagi* ("En sann berättelse om spanjorernas skeppsbrott och nederlag"), en samtida krönika om ett massmord på 31 baskiska valfångare i Västfjordarna 1615. I början hade jag tänkt att texten skulle vara klar till fyrahundraårsminnet av händelsen, år 2015, men eftersom jag hade så väldigt gott om tid på mig arbetade jag i så sakta mak att översättningen fortfarande inte är färdig. Min nya målsättning är istället att bli klar före femhundraårsminnet, så nu låter jag mig stressas om möjligt ännu mindre.

Nå, jag har ändå goda förhoppningar om att lyckas hitta någon intresserad svensk förläggare för *Skuggbilder*. Så förhoppningsvis kommer det trettionde verket översatt från färöiska till svenska så småningom ut i bokhandlarna och låter läsare på fastlandet ta del av Ingun Christensens författarskap.